

Др Ивана Јелић, доцент

Правни факултет Универзитета Црне Горе

Милорад Марковић, сарадник у настави

Правни факултет Универзитета Црне Горе

**ЧАСТ И УГЛЕД ЉУДИ, КАО ОСНОВ ЗА ОГРАНИЧАВАЊЕ
СЛОБОДЕ ИНФОРМИСАЊА, СА ОСВРТОМ НА ПРАКСУ
ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ПРАВО ЦРНЕ ГОРЕ**

Апстракт: Уставом Црне Горе јемчи се достојанство човјека, поштовање његове приватности и породичног живота, као и слобода изражавања. Јемчи се поштовање људске личности и достојанства у кривичном или другом поступку, у случају лишавања или ограничења слободе и за вријеме извршења казне. Европском конвенцијом о људским правима и основним слободама, која је и саставни дио унутрашњег права Црне Горе, гарантују се ова права. Такође, пракса Европског суда за људска права, која је богата у односу на поменута људска права и слободе, извор је права Црне Горе.

Кршење слобода изражавања и информисања повезана су првенствено с медијима, који имају важну улогу у формирању свијести о демократском плурализму као вриједности савременог друштва. Измјенама и допунама кривичног законодавства Црне Горе декриминализоване су клевета и увреда, чиме је обезбијеђена већа слобода медија и других друштвених субјеката да пруже већи степен информација, без бојазни да ће кривично одговарати. Тиме се не искључује одговорност за евентуалну штету насталу повредом достојанства човјека, части и угледа личности, која се обезбјеђује у парници.

У овом раду се испитује нормативни и практични баланс поменутих права у правном систему Црне Горе, као и у односу на европске стандарде, а прије свега на праксу Европског суда за људска права. Жели се указати на танку линију између права на информисање и заштите части и угледа, те на неопходну суптилност у регулисању ових права и потребу константне усаглашености са примјеном Европске конвенције за људска права.

Кључне ријечи: слобода информисања, част, углед, европски стандарди, право Црне Горе.

1. Увод

Слобода изражавања и информисања представља једну од најзначајнијих вриједности савременог међународноправног поретка, заснованог на владавини права, поштовању људских права и демократији. Ова слобода је прва на удару диктаторских режима, а често је угрожена и у државама које су у транзицији од реал-социјализма ка модерним демократијама. Данас међународна заједница, а нарочито европске интеграције као Савјет Европе, Европска унија и ОЕБС остварење ове слободе везују за испуњавање услова од стране нових држава да буду кандидати за чланство у ЕУ. Наиме, степен слободе информисања постао је параметар деморганичности сваког савременог друштва.

Међутим, ова слобода није неограничена. Није дозвољено користити је незаконито, што је често везано и за неморално. Наиме, ограничења слободе информисања могу проистећи само из основа прописаних законом и који су у складу са стандардом „неопходно у демократском друштву“, о чему ће бити више ријечи на наредним страницама.

Као посебан основ за ограничење слободе информисања издвајају се част и углед. Противправни акти, донедавно и кривична дјела у већини држава, којима се вријеђају част и углед било истинитим било неистинитим изјавама, су увреда и клевета. Најновиним измјенама кривичног законодавства у Црној Гори, којима су увреда и клевета декриминализоване, измијењена је правна традиција у овом дијелу, а на основу тенденције савременог међународног права. Остаје отворено питање је да ли је црногорско друштво спремно за тај цивилизацијски чин, на што ће одговор дати пракса. Ова констатција једнако стоји и у односу на остала балканска друштва и државе.

У овом раду, у дијелу односа заштите части и угледа појединца ограничења права на информисање и слободу изражавања у праву Црне Горе, осврнућемо се на законодавни оквир и његову усаглашеност са реалним друштвеним вриједностима части и угледа у Црној Гори. Такође, кроз анализу праксе Европског суда за људска права која је успоставила релевантне правне стандарде, покушаћемо да дамо оквир за рјешења правних дилема.

С друге стране, а у истом контексту, сагледаће се и историјски аспект права на заштиту части и угледа, а све то у односу на цивилизацијски и демократски развој црногорског друштва. Неизоставно се мора истаћи и кривичноправни и процесни аспект у циљу свеобухватног сагледавања овог проблема и проналажења оптималног баланса на пољу нормативног и практичног.

Јасно је да људска права имају адекватну нормативну заштиту само уколико су механизми примјене и заштите избалансирани на начин да право уживања једног права не умањује право уживања другог права. Ако говоримо о Црној Гори, поставља се питање уравнотежености ова између права на слободу изражавања и информисања с једне стране, и очувања угледа и части, с друге, а нарочито последице измјена и допуна Кривичног законика¹, којим су декриминализоване клевета и увреда.

Да ли је друштвени интерес у погледу вриједности части и угледа и потребе заштите истих опао у тој мјери да кривично правна заштита више није потребна? Да ли оваква реглематација одсликава стварну друштвену вриједност части и угледа у црногорском друштву и коначно, да ли је црногорско друштво на том нивоу цивилизацијских и демократских стандарда да је довољна грађанскоправна заштита? Не мање битно питање се поставља и у односу декриминализације клевете и увреде, а да се прије или истовремено није приступило и реформи грађанскоправне заштите. Ово у смислу доношења посебног закона о заштити части и угледа² и редифинисања правне природе права на част и углед кроз већ постојеће законе којим се третирају³.

Дакле, овдје није само питање гаранција права на достојанство, част и углед и права на информисање и слободу изражавања, већ начина и механизма ограничења и заштите истих, како би се створио неопходан баланс својствен демократском друштву.

Да ли је искључивањем кривичноправне одговорности за дјела увреде и клевете заправо избрисана опште друштвена вриједност и сведена искључиво на индивидуалну вриједност појединца? Црногорско као традиционално друштво, чини се још увијек гаји и сврстава као непобитни дио свог идентитета, националног и индивидуалног, част и углед и у том смислу је недискутабилна потреба потпуне заштите ових вриједности. Није нужно посебно наглашавати да је право на поштовање достојанства и личности човјека урођено, природно право, које не даје држава, већ гарантује и штити. Поставља се као питање, само степен и

¹ Службени лист Црне Горе бр. 32/11

² Акт о клевети, Велика Британија, 1952; Закон о заштити од клевете Федерације Босне и Херцеговине;

³ Закон о облигационим односима, Службени лист Црне Горе бр. 47/08. Према члану 206. не постоји обавеза објављивања пресуде којом је утврђена повреда права на част и углед, већ је само остављена *могућност*. Слично овој одредби и одредба из члана 207, предвиђена је *могућност* досуђивања накнаде нематеријалне штете, ако суд нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдавају. Дакле, није довољно да је утврђена повреда право на част и углед да би се досудила накнада нематеријалне штете.

начин заштите и самим тим ограничења права на изражавање као саставног дијела права на информисање или, прецизније речено онемогућавање њихове злоупотребе.

Коначно да ли ће непостојање кривичноправне заштите части и угледа за последицу имати и вршење лаких или кривичних дјела са тешким последицама по живот и здравље, као вид самозаштите⁴, што историјски гледано не би била непознаница у Црној Гори, како нормативно⁵ гледано тако и у пракси.

Право на слободу изражавања и информисања представља темељни принцип демократског друштва. Оно мора бити на високом нивоу, посебно у одређеним сегментима друштва који обухватају јавни и политички живот. Међутим, као што је већ наглашено нужно је да постоје ограничења ових права јер би у супротном имали опозит демократском друштву и непостојање владавине права која представља “алтер его” демократског друштва.

Слобода медија мора бити на високом нивоу, али само у контексту професионалног, стручног, непристрасног и истинитог информисања јавности. У супротном, неопходно је ограничење тих слобода, јер се у том случају крше права других и урушава основни принцип људских права, једнакост.

Уколико имамо могућност злоупотребе инкриминације повреда права на част и углед, на исти начин је могућа и злоупотреба медија на штету права на човјеково достојанство и поштовање његове личности. Наравно, прво се односи на могуће злоупотребе од стране државе, али се не смију искључити и могуће злоупотребе од стране појединаца и група, у случају претежности слободе информисања у односу на част и углед човјека. Више је него јасно да у систему тржишне економије, медији морају задовољити потребе и укус својих потрошача. То за собом неријетко повлачи и објављивање информација које директно задиру у приватност и угрожавају право на достојанство личности, част и углед или крши

⁴ Томислав Кос: *Нужна одбрана код казњених дјела против части и угледа*, Полиц. сигур. (Загреб), година 19. (2010), број 2, стр. 174-188

⁵ **Законик општи црногорски и брдски, Цетиње, 1850**; Члан 8, „Ако пак који (Црногорац) удари брата Црногорцаа ногом или камишем, такви да плати за овај ударац цекинах педесет, ако ли га они убије, пошто буде ударен, за њега да поговора није, колико ни за лупежа, који у крају погине.“

Законик Данила првог књаза и господара слободне Црне Горе и Брдах, Цетиње, 1855; члан 34, „Ако пак који удари брата Црногорца или Брђанина ногом или камишем и рани на правду Божју, такви да плати за они ударац цекина педесет, а ако ли га они у они исти мах и у оној љутњи убије, пошто буде ударен, за њега да поговора није, колико ни за лупежа који у крају погине.“

претпоставку невиности. У таквим условима медији и поједници или групе, користећи услуге медија, улазе у прорачунати ризик евентуалних трошкова, па подразумевају као оправдан трошак и могуће накнаде материјалне или нематеријалне штете за повреду части и угледа. При томе треба имати у виду да медији, у Црној Гори, имају специјализоване и сталне адвокате који их заступају у парницама за надокнаду штете за повреду части и угледа, а не заборавити да није велики проценат оних који се одлуче на покретање грађанског поступка услед недостатка финансијских средстава. Медији уз нормативну имају и финансијску слободу у информисању која иде на штету поштовања части и угледа као друштвене вриједности која је, и даље, на значајној лествици вредносног система у црногорском друштву и дио његовог идентитета.

2. Европски стандарди

2.1. Савјет Европе

Јуриспруденција Европског суда за људска права представља извор права за све државе-чланице Савјета Европе, па међународни стандарди, садржани у његовим пресудама, обавезују националне судове на поштовање и доношење пресуда у складу с њима. Та обавеза се на Црну Гору односи од 2004. године, када је, у оквиру државне заједнице СЦГ, ратификовала Европску конвенцију о људским правима (у даљем тексту: Конвенција), а коју је наследила и, по обновљеној независности, потврдила као легислативни међународни уговор⁶.

Устав Црне Горе, у члану 9, даје примат међународном праву, прописујући да „потврђени и објављени међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права саставни су дио унутрашњег правног поретка, имају примат над домаћим законодавством и непосредно се примјењују када односе уређују другачије од унутрашњег законодавства“.⁷ Од 2007. године Црна Гора се обавезала да ће кључне пресуде Суда званично објавити, те, на тај начин, приближити судијама стандарде европског права.

Слобода изражавања и обавјештавања, заштићена чланом 10 Конвенције, темељ је демократије и предуслов остварења осталих људских права. Она обухвата слободу посједовања мишљења, те примања и саопштавања обавјештења и идеја, без мијешања јавне власти и без

⁶ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=005&CM=3&DF=26/05/2012&CL=ENG> ; Такође: <http://www.mip.gov.me/index.php/SE/spisak-potpisanih-i-ratifikovanih-konvencija-se-od-strane-crne-gore.html>

⁷ Службени лист Црне Горе бр. 01/07.

обзира на границе. Ово право може бити подвргнуто формалностима и условима, ограничењима или казнама, прописаним законом и „неопходним у демократском друштву”. Међу ограничењима, легалним и легитимним, дакле, спада и заштита угледа или права других. У том контексту постављају се питања дозвољених граница слободе изражавања у односу на личност и дјело других људи, као и улога и смисао клевете, као кривичног дјела за јавно изговорену ријеч, којом се наноси штета по углед и част.

Европски суд за људска права (у даљем тексту: Суд), нарочито у новије вријеме, поново се бави питањима граница дозвољене критике, као и тумачењем захтјева „неопходно у демократском друштву” за ограничење овог људског права⁸, па је поставила стандарде, који обавезују судове држава-чланица Савјета Европе. Оцјена Суда је да стандард “неопходно или неопходно у демократском друштву” произилази из општих начела⁹. Суд је у пресуди поводом предмета “Еуропапрес Холдинг в. Хрватска”¹⁰ појаснио та начела на сљедећи начин: “а) Тест нужности у демократском друштву захтијева од Суда да утврди да ли је мишљење којему се приговара било у складу с неодгодивом друштвеном потребом. Државе потписнице имају одређену слободу процјене постојања такве потребе, но то долази заједно с европским надзором који обухвата и законодавство и одлуке донесене у складу с њим, укључујући и одлуке неовисних судова. Суд је стога овлашћен донијети коначну одлуку о томе ја ли “ограничење” сукладно са слободом изражавања која је заштоћена чланком 10; б) Задатак Суда при остваривању своје надзорне функције није заузети мјесто надлежних домаћих судова, већ радије на темељу члана 10. оцијенити одлуке које су судови донијели темељем своје слободне оцјене...; ц) Посебице, Суд мора утврдити јесу ли разлози које су навела државна тијела, како би оправдала мијешање, релевантни и довољни те је ли предузета мјера била сразмјерна легитимним циљевима...; д) Приликом оцјењивања сразмјерности мијешања, треба створити разлику између изјава о чињеницама и вриједносних процјена... ; е) Природа и озбиљност санкције такође су чимбеници које треба узети у обзир приликом оцјењивања сразмјерности мијешања на темељу члана 10.

⁸ *Exempli causa*: Тхома в. Лухембоург, представка бр. 38432/97, пресуда од 29.06.2001. године; Лепојић против Србије, представка бр. 13909/05, пресуда од 6. 11. 2007. године; Филиповић против Србије, представка бр. 27935/05, пресуда од 20. 11. 2007. године; Бодрожич против Србије, представка бр. 32550/05, пресуда од 23. 06. 2009. године; Бодрожич и Вујин против Србије, представка бр. 38435/05, пресуда од 23. 06. 2009.

⁹ Pederson and Baadsgaard v. Denmark, br. 49017/99, §§ 68-70 i 76, ECHR 2004 – XI).

¹⁰ Europapress Holding D.O.O. protiv Hrvatske, predstavka br. 25333/06, пресуда од 22.10.2009.

Ковенције... Темељем Конвенције, досуђивање накнаде штете због клевете мора бити у разумном односу сразмјера с претрпљеним нарушавањем угледа.”¹¹

У посљедње вријеме, научна и стручна јавност у Европи све више се залажу за декриминализацију клевете, у смислу обавезе демократског модерног друштва. Измјештање увреде и клевете из кривичног законодавства и заштита оштећеног лица кроз парницу препорука је Савјета Европе, ОЕБС-а и већине међународних невладиних организација, које се баве људским правима. Црна Гора је позитивно одговорила тим захтјевима о чему ће бити више ријечи на наредним страницама, а што је међународна заједница поздравила. Ипак, за сада, не постоји међународноправни акт, који такву обавезу прописује, а пракса држава је разнолика. Имајући то у виду, за сада се може констатовати да је остварење идеје о декриминализацији увреде и клевете само на нивоу тенденције међународног права.

2.2. Клевета у законима и судској пракси чланица Савјета Европе

Поставља се питање како пронаћи баланс између двије опречне тежње – с једне стране, евидентна је потреба да се, у име општег добра и развијања здравог друштвеног амбијента изрази мишљење или подијеле информације, који садрже непријатне и узнемиравајуће чињенице, а с друге, треба обезбиједити заштиту угледа и части онога на кога се та немила информација односи? Које су границе дозвољене критике и када изражавање мишљења једног лица улази у сферу угледа и части другог?

Ради се, дакле, о томе да је то једна од осјетљивих правних и моралних тема, гдје је неопходно уравнотежити интересе друштва и појединца. Такође, битно је раздвојити то да је област дозвољене критике за политичара шира у односу на обичног појединца, као што је праг његове приватности нижи у односу на посљедњег, који се не бави јавним послом и не пристаје, самим тим, да буде под будним оком јавности. У пресуди *Лингенс против Аустрије*¹², Европски суд истиче да „иако се права и углед политичара такође морају штитити, ова заштита мора се

¹¹ У Хрватској је вођен грађански поступак због клевете, од 10. маја 1996. када је Б.Ш. поднио грађанску тужбу против фирме Еуропапрес Холдинг Д.О.О, која је подносиатељка представке против Хрватске у наведеном предмету пред Европским судом за људска права. Цијенећи услове допуштености представки, те околности случаја и испуњење стандарда „нужно у демократском друштву“, Суд је прогласио представку допуштеном и пресудио да није дошло до повреде права из члана 10. Конвенције.

¹² *Лингенс против Аустрије*, представка бр. 9815/82, пресуда из 1986. године.

довести у склад с општим интересом да се слободно расправља о политичким питањима”.

Државе имају различите механизме у вези с ограничењем права на слободу изражавања мишљења и обавјештавања ради очувања угледа других. Оне се крећу од давања могућности кривичног гоњења за клевету и увреду, до остваривања заштите права кроз парнични поступак, у смислу накнаде штете (материјалне, моралне, као и измакле добити) настале услед нечије изјављене ријечи којом се каља углед и част другога.

Кривично дјело клевете, која је, у многим земаљама, ипак, прописана као таква (мада се у већини њих у судској пракси одавно не појављује), није везано само за изношење неистинитих тврдњи, већ зависи и од тога да ли је онај ко их је изнио знао или је требало да зна / морао знати да се ради о неистинама.

Велики број судских процеса поводом клевете у медијима, нарочито у земљама у транзицији, изазивају пажњу јавности, али и појачану бригу међународних правосудних тијела и организација које се баве људским правима. Они настоје да одговоре на претходна питања, имајући у виду да су људска права интернационализована, и као таква одавно изашла из стриктно државне надлежности, као инхерентна урођеном људском достојанству и самосвојној људској природи. Међународна правосудна тијела теже да омогуће и олакшају слободно изражавање свих идеја и информација, не само повољних, већ и оних које „вријеђају, потресају или узнемиравају државу или неки део становништва”¹³. Како Европски суд за људска права констатује, овдје се ради о „налозима плурализма, толеранције и широкогрудости, без којих нема демократског друштва”¹⁴.

И поред све чешћих захтјева да се клевета декриминализује, како од стране медијских кућа и удружења, тако и међународних организација, велики број држава-чланица Савјета Европе још увијек садржи клевету у својим кривичним законима.

Парламентарна скупштина Савјета Европе је расправљала о овом питању и констатовала чињеницу да је у једном броју држава-чланица „гоњење за клевету злоупотријебљено, у чему се могу видјети покушаји власти да ућуткају критику медија”, те да се то посебно дешава у Албанији, Азербејџану и Руској Федерацији¹⁵. Такође, у овом документу се истиче да постоји велика брига, јер, у неким државама-чланицама,

¹³ *Хандусиде против Уједињеног Краљевства*, представка бр. 5493/72, пресуда из 1976. године.

¹⁴ *Ibid*

¹⁵ Parliamentary Assembly, Doc. 11305 (par. 8), 25 June 2007.

закони не само да предвиђају казну затвора за клевету, већ се у појединим државама те казне и примјењују, као у Азербејџану и Турској¹⁶.

Декриминализација клевете је предвиђена документима Савјета Европе из 2007. године, и то: Резолуцијом 1577 и Препоруком 1814, под називом „Ка декриминализацији клевете”¹⁷. Бројни су разлози, које они наводе. Углавном, могу се сублимирати у потребу да се заштити слобода изражавања, која има незамјењиву улогу у демократском друштву. Разлог појачане бриге Савјета Европе, који је и узроковао настанак ових аката, јесте у томе што могућност кривичне пријаве за клевету може битно угрозити слободу изражавања новинара, којима је посао ширење информација, и који, у том погледу, имају појачану обавезу и одговорност.

Но, и поред тога, извјестан број европских држава задржао је кривичне санкције за клевету. Додуше, оне се или веома ријетко користе или се, у посљедњих неколико деценија, уопште нијесу изрицале (као, на примјер, у Француској).

У приличном броју држава, поступак за заштиту од клевете води се у грађанској парници. Но, оне су донијеле законе који предвиђају веома високе новчане казне, што, по оцјенама међународних експерата, представља озбиљну пријетњу слободи медија. Илиустративан примјер је Уједињеног Краљевства, чије казне износе на стотине хиљада фунти, и представљају највише у односу на остале чланице Савјета Европе. Такође, примјер Словачке, једине државе централне и источне Европе, која увреду и клевету третира кроз грађански поступак, говори о високим новчаним казнама за ова дјела (до 250 000 долара).

До сада су клевету декриминализовале само су три европске државе у потпуности, и то: Босна и Херцеговина (2002), Украјина (2001), Грузија (2004) и Црна Гора (2011). У њима се судски поступци за клевету воде у парници. Поред ових држава, још неколико су у посљедње вријеме извршиле односне реформе¹⁸, али још увијек не и већина.

Дјелимичну декриминализацију клевете спровеле су Естонија (2002), Кипар (2003) и Македонија (2004).

Напредак, на путу ка захтјеву да се клевета искључи из кривичног законодавства, постигли су Албанија и Косово, по оцјенама организације „Артикле 19”, која тврди да у овим државама постоји ‘реалистична блиска

¹⁶ Ibid, par. 11.

¹⁷ http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/Adopted_Text/ta07/EREC1814.htm

¹⁸ Клевету су декриминализовале и Гана, Того, Централноафричка Република, Аргентина и Перу.

будућност пуне декриминализације клевете¹⁹. Истовремено, опомиње да, иако су Србија и Румунија (у то вријеме и Црна Гора), укинуле затворске казне због клевете, превисоке ‘забрањујуће новчане казне’, које се изричу, негативно утичу на новинарску слободну мисао.

С обзиром на то да се одредбе о декриминализацији не примјењује у пракси судова, остаје констатација да је већина европских држава, укључујући и традиционале демократије, задржала клевету у својим кривичним законима. Високе затворске казне за клевету предвиђене су у законима Молдавије (седам година), Словачке (пет година) и Турске (четири године). Ипак, у неким прослављеним демократијама, пак, постоје и дуже затворске казне. У кривичном закону Норвешке предвиђена је казна затвора за заштиту краљевске породице од кривичног дјела клевете, чак и до 21 године. У Холандији, за исто кривично дјело је предвиђена казна затвора до 5 година. Такође, у Пољској је предвиђена казна затвора, у трајању до 10 година, за „јавну увреду пољске нације, Републике Пољске, њеног политичког система и највиших државних органа”.

Кад се ради о клевети као кривичном дјелу „само на папиру”, поставља се питање зашто се она не декриминализује. Ово нарочито зато што, у посљедње двије деценије, није забиљежен ниједан случај осуде новинара или уредника на казну затвора у било којој земљи Европске уније, осим у Пољској и у Мађарској прије што су ушле у ЕУ (новинари су, у међувремену, помиловани). Међутим, ово није случај са чланицама Савјета Европе, а нарочито се, у том контексту, у посљедње вријеме, критикује Азербејџан.

Неколико случајева осуде на новчане казне по основу клевете, говори о томе да државе тешко усвајају критику Европског суда за људска права, по којој примјена кривичних санкција против новинара, који је критиковао политичку личност „представља неку врсту цензуре, која би вјероватно могла да га обесхрабри да и у будућности критикује”²⁰.

Судска пракса већине држава-чланица Савјета Европе свједочи о томе да се заштита од клевете остварује кроз парнични поступак, а да су тужбени захтјеви новчане природе. Уз то, пракса Европског суда за људска права не иде у прилог изрицања кривичних санкција за клевету, управо да то не би довело до ограничавања штампе да обавља свој задатак да буде „снабдјевач информацијама и будно око јавности”²¹.

¹⁹ Article 19 Press Release, <http://www.article19.org/pdfs/press/south-east-europe-defamation.pdf>

²⁰ Op.cit: *Lingens protiv Austrije*

²¹ Ibid

3. Устав Црне Горе и загарантована права

Уставом Црне Горе као највишим правним актом су, кроз низ одредби, регулисана права и слободе који су тема овог рада и јемчи се једнакост свих у погледу заштите својих права и слобода. Зајемчена људска права и слободе могу се искључиво ограничити законом и то у оној мјери која је неопходна да би се у отвореном и слободном демократском друштву задовољила сврха због које је ограничење дозвољено. Овдје се поставља питање да ли се инкриминисањем клевете и увреде ограничава право на изражавање, имајући у виду радње извршења и да ли, ако се и ради о ограничењу, оно креће у уставним оквирима? Или аргументум а контрарио, да ли се декриминализацијом клевете (а не пружањем другог вида ефикасне заштите) ограничава право на достојанство и поштовање личности?

На ово питање нам одговор могу дати управо одредбе Устава којим се регулише привремено ограничење права и слобода. Одредбама члана 25, се утврђује могућност ограничења остваривања појединих људских права и слобода, за вријеме ратног или ванредног стања и то у мјери у којој је то неопходно. У ставу три се набрајају права која се у ратним и ванредним условима могу ограничити, при чему се уз остала основна права човјека наводи и право на достојанство и поштовање личности. Дакле, као што се право на живот не може ограничити ни у најекстремнијим околностима не може се ограничити ни право на достојанство и поштовање личности. Чини се да не пружањем адекватне и дјелотворне заштите права на достојанство и поштовање личности, и дозвољавање претежности права на изражавање и информисање за последицу имамо ограничење права на достојанство и поштовање личности за које, како је напријед наведено, Устав не предвиђа могућност ограничења.

Чланом 28. Устава јемчи се достојанство и сигурност човјека, третирајући (ст.2) достојанство као дио његовог физичког и психичког интегритета, његове приватности и личних права, гарантујући њихову неповредивост. Имајући у виду и ове уставне гаранције уз чињеницу о декриминализацији клевете и увреде у кривичноправном систему Црне Горе, остаје недоумица да ли су ове гаранције у потпуности и довољној мјери обезбијеђене постојећим системом (грађанскоправним) заштите права на достојанство и поштовање личности.

Најзначајније питање јесте уколико држава на овај начин кроз Устав гарантује право на достојанство и личност човјека, зар она иста није и

позвана и да га штити, а оно у мјери предвиђања кривичних дјела за повреду овог права.

У погледу правосудних и процесних гаранција уставом се заштита људске личности и достојанства јемчи у кривичном или другом поступку, у случају лишења или ограничења слободе и за вријеме извршења казне. Иако се ове одредбе односе превасходно на третирање ових лица од стране правосудних, полицијских и органа за извршење кривичних санкција, оне обухватају и могуће радње које се могу квалификовати са обиљежјем клевете и увреде или неког другог кривичног дјела из главе којим се штити част и углед. Ово тим прије, ако се има у виду одредба (чл.35.) Устава којом се гарантује претпоставка невиности, којом се не штите само процесна права окривљеног и омогућава право на одбрану, већ и достојанство и личност окривљеног, како у току поступка тако и након његовог окончања. Ово тим прије што ЗКП свеобухватније регулише ову одредбу и проширује обавезу поштовања претпоставке невиности и на лица која нијесу субјекти у кривичном поступку.

Уз већ наведена права Уставом се јемчи и право на поштовање приватног и породичног живота. Уставом се на истом нивоу штите ово право као и право на достојанство и личност човјека, а чини се да законписац приликом декриминализације клевете и увреде то није имао у виду. Те је стога задржао као кривично дјело изношење личних и породичних прилика.

Као и сви демократски уставни и Устав Црне Горе гарантује право на слободу изражавања говором, писаном ријечју, сликом или на други начин (чл. 47). Међутим у истом члану ставу 2., за разлику од права на достојанство и личност човјека које се не може ограничити, оставља се могућност ограничења права на изражавање и то само *правом другог на достојанство, углед и част* и ако се угрожава јавни морал или безбједност Црне Горе.

Уставом се јемчи и слобода штампе (чл.49) и других видова јавног обавјештавања као и право на оснивање новина и других средстава јавног информисања, без одобрења и уз упис код надлежног органа.

Истим чланом се јемчи право на одговор и право на исправку²² неистините, непотпуне или нетачно пренијете информације којом је повријеђено нечије право или интерес и право на накнаду штете проузроковане објављивањем нетачног податка или обавјештења.

²² Закон о медијима Црне Горе, чл. 26-35. Службени лист РЦГ, бр. 51/02, 62/02.

Законописцу остаје само да се води уставним одредбама, које су јасно одређене, и да створи законски оквир који пружа уравнотежену и дјелотворну заштиту свих људских права.

4. Кривична дјела против части и угледа у Кривичном законнику Црне Горе

Прије него ли размотримо измјене постојећег Законика и чињеницу да у њему више нису предвиђена кривична дјела клевете²³ и увреде²⁴, нужно је анализирати ова кривична дјела у Кривичном законнику и како су она била реглементирана прије њихове декриминализације. Ово са разлога свеобухватног сагледавања оправданости декриминализације и да ли је управо предходно рјешење било квалитетно у смислу заштите како права на достојанство и поштовање личност тако и смислу неугрожавања права на информисаност. Одредбе које су регулисале кривична дјела клевете и увреде нису се у значајном разликовале од позитивно правних рјешења земаља у региону и тренда измјена истих. То подразумијева да су ова два кривична дјела депенализована, да се поступак покретао искључиво по приватној тужби. Једине могуће разлике су се односиле на основ за искључење противправности који је у основи систем за обезбјеђење адекватног баланса између права на достојанство и поштовања личности и права на информисање. “Смисао је овог прописа о искључењу противправности када су увредљиви садржаји, клеветнички садржаји изнијети у законом допуштеном циљу. Таквим је одређењем одређена граница слободног изражавања, а с друге стране јасно је изражен став о забрањеним понашањима у том подручју”²⁵

Тако је у ставу 4. члана 195. било предвиђено искључење противправности дјела увреде ако је исто учињено излагањем у оквиру озбиљне критике у научном, књижевном или умјетничком дјелу, у вршењу службене дужности, новинарског позива, политичке дјелатности, у одбрани неког права или заштити оправданих интереса, ако се из начина изражавања или из других околности види да то није учинио у намјери омаловажавања. Дакле, да би постојао основ за искључење противправности оба услова, и субјективни и објективни, морала су се

²³ “Ко за другог износи или проноси штогод неистинито што може шкодити његовој части или угледу“, чл.196.ст.1.КЗ

²⁴ “Ко увриједи другог“, чл. 195. ст.1.КЗ. Под увредом се подразумијева изјава или поступак омаловажавања сазната од неког.

²⁵ Павичић, Грозданић, Веић, Коментар казненог закона, Народне новине, Загреб, 2007. стр. 524.

кумулятивно испунити. Није било довољно да је излагање учињено у оквиру неке од горе побројаних дјелатности, већ и непостојање намјере²⁶ омаловажавања.

У члану 196. ст.4. законписац је предвидио основ искључења противправности и за кривично дјело клевете ако окривљени докаже да је имао основаног разлога да повјерује у истинитост²⁷ онога што је износио или проносио, али је оставио могућност кажњавања за увреду, ако су остварени услови за постојање тог дјела. Према овоме, уколико се извршилац налази у стварној заблуди у односу на истинитост изнешених или пронешених информација, искључује умишљај као битни елемент овог кривичног дјела, а самим тим кривично дјело.

Имајући у виду наведено, одредбе које су се односиле на клевету и увреду су гарантовале висок степен слободе изражавања и права на информисање под условом професионалног и стручног поступања лица које износи или проноси одређене информације. Из овог се јасно види да постојање кривичног дјела клевете и увреде, рагулисано како је напријед наведено, не угрожава остала загарантована права грађанина и уз одређену модификацију у погледу основа за искључење противправности, овај дио кривично правне заштите основних људских права и слобода би достигао висок степен усаглашености са међународним стандардима и реалним друштвеним вриједностима црногорског друштва.

Међутим, Законом о измјенама и допунама Кривичног законика Црне Горе у мају 2011. године декриминализоване су клевета и увреда. Ово је учињено после јавне расправе у којој се није укључила стручна јавност, у довољној мјери. Ова чињеница је резултирала и образложењем закона о измјенама и допунама КЗ-а које није садржало нити један стручни или криминално политички аргумент²⁸ за декриминализацију кривичних

²⁶ З. Стојановић, Кривично право, Подгорица, 2008, стр. 438. “и ако намјера формално није обиљежје бића кривичног дјела, она улази у појам к.д. увреде”.

²⁷ Уводећи кривично дјело срамоћења у Казнени закон Хрватске, клевета је ограничена искључиво на оне изјаве за које је починилац приликом изношења и доношења знао да су неистините и није предвиђен основ за искључење противправности. У супротном ће се радити о новом кривичном дјелу срамоћења у односу на које је могуће искључење противправности и то уз испуњење одређених субјективних и објективних услова.

²⁸ http://www.skupstina.me/cms/site_data/SKUPSTINA_CRNE_GORE/ZAKONI%202011/Obrazlozenej553.pdf

У образложењу се наводи потреба усаглашавања Кривичног законика са међународним стандардима, а у конкретном случају са Аналитичким извјештајем Европске комисије у вези са захтјевом Црне Горе за чланство у Европској унији, истакнуто да “...постоји забринутост везано за слободу медија, пријетње новинарима и неспразније казне за клевету.” Очигледно је да ни сам став Европске комисије не третира нормативни оквир и потребу декриминализације клевете и увреде, већ стање у

дјела клевете и увреде. Став појединих теоретичара се подудара са оваквим образложењем закона, али само у погледу броја стручних и криминално политичких разлога за декриминализацију клевете и увреде. Ови аутори сматрају да не постижи ни један аргумент или криминално политички аргумент у правцу декриминализације и депенализације клевете и увреде и да је кривичноправна заштита у овој области нужна²⁹.

Са друге стране остаје нејасно из ког разлога, приликом декриминализације клевете и увреде, није декриминилизовано и кривично дјело преношења личних и породичних прилика³⁰. Ово посебно имајући у виду да је радња извршења овог кривичног дјела идентична радњи

Црној Гори у погледу медијских слобода и њихово угрожавање, као и висину казни изречених за клевету. Анализом ових приговора Европске комисије, јасно је да се они не могу анулирати декриминализацијом клевете и увреде, јер они нису ни били усмјерени ка томе, нити декриминализација може утицати на слободу медија у смислу ових приговора. Еклатантан примјер су и учестали напади на новинаре у Црној Гори након декриминализације клевете и увреде. Било да се ради о одређеном виду самопомоћи или криминалном, политичком притиску на слободу медија, чињеница је да у односу на приговоре Европске комисије декриминализација клевете и увреде није допринијела слободи медија. Имајући у виду образложење Закона о измјенама и допунама Кривичног законика једини циљ је био управо испуњавање очекивања Европске комисије.

У погледу “несразмјерних казни за клевету”, и до декриминализације за клевету и увреду је била запријеђена новчана казна, висина казни (надокада штете) било у кривици или сада у парници може се усклађивати са међународним стандардима, у циљу поштовања медијских слобода, само судском праксом, правним ставовима и у највећој мјери непосредном примјеном конвенцијског права Европског суда за људска права, а не декриминализацијом клевете и увреде.

Из садржаја самог образложења и имајући у виду исти остаје нејасно на којим основама је законодавац засновао потребу за декриминализацијом клевете и увреде. Ово тим прије што у највећем броју земаља Европе, оних које су чланице ЕУ (Њемачка, Француска, Словенија...), оне које се налазе на прагу придруживања (Хрватска) или оних које нијесу чланице ЕУ, кроз раличите или мање сличне модалитете егзистирају клевета и увреда као кривична дјела.

У истом образложењу се тумачи Европска конвенција и члан 10. у контексту зајемчености слободe медија у информисању јавности и право јавности да буде “**на прави начин информисана**”. Овдје је изостало тумачење правог начина информисања. Прави начин би свакако требао да подразумијева истинит садржај, што се под околностима и евентуалним основама за искључење противправности, штитило одредбама о кривичним дјелима клевете и увреде.

²⁹ З. Стојановић, Кривично право, Подгорица, 2008, стр. 434

³⁰ У Казненом законнику Хрватске поред задржаних кривичних дјела увреде и клевете и увођења новог кривичног дјела срамоћења (као посебног облика клевете) укинута је кривично дјело изношења личних и породичних прилика. Такође, су из главе XV измјештена и кривична дјела која су у субјективном и објективном смислу одступала од кривичних дјела клевете, увреде и срамоћења, а ради се о кривичним дјелима којима се угрожава углед држава, међународних организација, народа, националних и етничких група.

кривичног дјела клевете, стим што код њега не постоји обавеза утврђивања истинитости садржаја изнесених или пренесених личних и породичних прилика. Чак се и у погледу разграничења овог кривичног дјела и кривичних дјела клевете и увреде јавља проблем у дијелу природе чињеница и информација које се износе или преносе.

Уколико се декриминализацијом желио постићи већи степен слободе медија и демократије у Црној Гори, очигледно се није успјело. О томе свједочи значајно повећање напада на новинаре, након декриминализације клевете и увреде. Но то се могло и очекивати јер стварни проблем се не налази у инкриминацији дјела клевете и увреде, већ у неким другим сегментима функционисања система заштите људских права. Прије свега се мисли на спремност државе да обезбиједи слободу медија као и квалитетно и независно судство, које кроз судску праксу треба да обезбиједи фини баланс између права на достојанство и личности и слободу медија.

5. Претпоставка невиности и слобода медија

Када говоримо о претпоставци невиности нужно је, и поред чињенице да се ради о оборивој претпоставци, третирати у њеној пуној вриједности све до правоснажности пресуде и без обзира да ли је истом оптужени ослобођен или оглашен кривим. У том смислу је и ЗКП проширио уставну норму у погледу претпоставке невиности³¹(чл.3.ст.1.). Ставом 2. нормирано је да државни органи, медији, удружења грађана, јавне личности и друга лица дужни су да се придржавају претпоставке невиности и да својим изјавама о кривичном поступку који је у току не вријеђају друга правила поступка, права окривљеног и оштећеног и начело независности судства. Према овом, право на заштиту части и угледа, по основу повреде претпоставке невиности, се може штити без обзира на чињеницу што поступак није правоснажно окончан или на исход истог³². Законописац је испустио да одреди казну за непоштовање ових одредби или је оставио да се на други начин и кроз друге нормативне акте регулише ово питање.

Обавеза поштовања претпоставке невиности је такође предвиђена црногорским Кодексом етике за новинаре, који је усвојен у 2002. години.

³¹ “Свако се сматра невиним док се његова кривица за кривично дјело не утврди правоснажном одлуком суда”

³² О томе вид. В. Бајовић, *Претпоставка невиности и слобода штампе*, Анали Правног факултета у Београду, бр.1, 2007

Новинар је дужан да када извјештава о истражним и судским поступцима уважава претпоставку да је свако невин док се не докаже супротно, и не смије ничим прејудиирати исход судског поступка (чл. 10.).

Такође према одредбама члана 25 Закона о медијима „медији и новинари дужни су да објективно и тачно извјештавају о судским поступцима. Уколико је медиј објавио да је против одређене особе покренут кривични поступак, та особа има право, када се поступак оконча, да захтијева објављивање информације о правоснажном обустављању поступка, одбијању оптужбе односно ослобађању од оптужбе“.

Као што то није случај са ЗКП-ом ни ова саморегулаторна нормативна акта не предвиђају било коју казну за кршење претпоставке невиности.

Претпоставка невиности се у највећој мјери крши³³ од стране медија који у својим издањима свакодневно извјештавају о кривични поступцима који се воде у Црној Гори. Пропусти новинара и уредника се у највећој мјери односе на наслове који у потпуности крше претпоставку невиности, па чак и у најранијим фазама или прије започињања кривичног поступка. Садржаји истих или других чланака су по правилу у складу са претпоставком невиности када су определијелени подацима добијених из оптужних аката или од стране служби за јавност правосудних органа. Када новинари ове информације сазнају из анонимних извора по правилу су исте нетачне и потенцијално угрожавају претпоставку невиности. Свакако се морају примијетити и случајеви нестручности новинара која за последицу има и погрешне термилошке одреднице које се односе на фазу поступка или природу кривичних дјела. Тиме се не само крши претпоставка невиности већ се и изношењем неистинитих навода врши повреда права на достојанство и поштовање личности.

Јавно објављене информације о поступку који се води против окривљеног производе одређене последице на претпоставку његове невиности, позицију у поступку, а што може бити изражено у већој или мањој мјери у зависности од стручности и професионалности новинара који износи предметну информацију.

Коначно, када је у питању претпоставка невиности и њено поштовање од стране медија, поставља се питање у којој фази кривичног поступка је друштвено оправдано информисати јавност о поступцима, а да се не угрози претпоставка невиности, који су у току и о лицима против којих се исти воде. Дакле није само питање начина извјештавања о кривичним поступцима већ и о дилеми да ли се било којим извјештавање

³³ ОСЦЕ Монтенегро, Пројекта праћења суђења, Извјештај (јун 2009- август 2011)

крши претпоставка невиности, ствара јавно мијење и самим тим утиче на судску непристрасност. Свакако да би у процесу издизања процесних гаранција окривљеног требало почети од флагрантног кршења претпоставке невиности, у насловима новинских чланака, али на одређеном степену развоја црногорског друштва обратити пажњу и на могућност ограничавања информисања о поступцима у поједним фазама поступка³⁴.

Свакако је нужно обезбиједити ефикасан механизам заштите претпоставке невиности, како кроз саморегулаторна нормативна акта³⁵, кривичнопроцесне норме али и омогућити грађанскоправну заштиту у току кривичног поступка. Посебно треба водити рачуна о стадијуму у демократском развоју црногорског друштва и чињеници да процес транзиције још увијек није окончан а да борба против организованог криминала и корупције тек слиједи.

Умјесто закључка: *De lege ferenda* рјешења

И поред поменутих препорука међународних организација, као и праксе држава у којима се потенцира заштита од увреде и клевете кроз парнични поступак, клевета опстаје на папиру кривичних закона у многим државама, па и западним демократијама. Државама Западног Балкана декриминализација клевете се често, у посљедње вријеме, помиње као политички императив, и чини се да се једино око тајминга може преговарати.

Има пуно разлога за и против декриминализације увреде и клевете. Постављају се опречна политичка питање у вези с тим да ли се и овдје ради о двоструким стандардима, по којима доказане модерне демократије не морају испуњавати исте услове као остали, који су „нови у Европи”, или се, прије, ради о потреби да се оне државе које највише и најтеже осуђују за изговорену новинарску ријеч прве приведу демократским стандардима?

³⁴ Препорука Комитета Министара (2003)13, усвојена 10. јула 2003. “Поштовање претпоставке невиности је интегрални дио права на правично суђење. У складу с тим, мишљења и информације које се односе на актуелне кривичне поступке могу бити објављени у медијима само ако се тиме не угрожава претпоставка невиности осумњиченог или оптуженог.”

³⁵ Законом о јавном информисању Србије предвиђена је прекршајна одговорност уредника и новчана казна од 30.000 до 200.000 динара, за повреду претпоставке невиности. "Сл. гласник РС", бр. 43/2003, 61/2005, 71/2009 и 89/2010 - одлука УС и 41/2011 - одлука УС.

У правном контексту, а с обзиром на то да право треба да служи друштву и да прати потребе времена у којем оно живи, дакле да буде динамично, нема дилеме да треба обезбиједити оснажење права на слободу изражавања. С обзиром на то да се показало, у пракси судова широм Европе, да је заштита у парничном поступку по основу клевете дјелотворна, као и да се клеветом као кривичним дјелом, на извјестан начин, врши цензура, како је то и Европски суд констатовао³⁶, декриминализација увреде и клевете постала је још један додатни захтјев за спровођење владавине права у државама које се придружују еуроатланским интеграцијама.

Све чланице Савета Европе дужне су да, уз Европску конвенцију о људским правима и односне протоколе, те препоруке, поштују и праксу Европског суда за људска права и примјењују стандарде постављене у њој. Ипак, подаци говоре да су закони појединих европских држава у вези с увредом и клеветом супротни са становиштима Европског суда, али и са поменутим препорукама.

Европски суд је више пута потенцирао да се мора прихватити већи степен критике политичара, јавних и владиних посленика, те да је њихово поље приватности мање, јер обављају посао од јавног интереса, па су, по природи ствари, под сталним надзором јавности и новинара, као и да су „границе прихватљиве критике шире када је ријеч о политичару, него о приватном лицу”³⁷.

Имајући на уму поменуту судску праксу и препоруке Савјета Европе, као и податак да је већина његових нових чланица започела законодавну реформу у циљу потпуне или дјелимичне декриминализације клевете, усклађујући своје правне поретке са поменутим препорукама ове организације, као и са стандардима Европског суда за заштиту људских права, јасно је да декриминализација клевете постала међународни тренд, али не и стандард.

Ипак, уколико се у нормативном смислу сагледа развој кривичног права у дијелу кривичних дјела клевете и увреде и тенденције, које не обухватају декриминализацију, чини се да се све више ствара простор за несметану слободу изражавања и информисања и да професионално обављање новинарског позива није угрожено инкриминацијом дјела клевете и увреде. Основи за искључење противправности који обухватају како објективни услов (изјаву или поступак учињен у оквиру законом предвиђеној дјелатности) тако и субјективни (намјера, стварна заблуда о

³⁶ Ibid

³⁷ Ibid

истинитости изјаве или поступка и *оправдан интерес*³⁸) пружају пуну слободу изражавања и информисања за лица која професионално и на стручан начин користе кроз различите дрштвене дјелатности. Посебно треба обратити пажњу на проширење основа за искључење противправности у случају оправданог интереса или дозвољеног ризика као основом код свих кривичних дјела против части и угледа.

Остајући при ставу да је право на достојанство и поштовање личности и у оквиру њега право на заштиту части и угледа једно од основни људских права, сматрамо да је нужно преиспитати оправданост одлуке о потпуној декриминализацији клевете или, у ширем смислу, механизме заштите у Црној Гори. Посебну пажњу треба обратити да се при том не угрози слобода изражавања и информисања као једне од темељних вриједности демократског друштва.

Систем заштите права на достојанство и поштовање личности и у оквиру њега право на заштиту части и угледа требало би да се развија у најмање у два од три правца: кривичноправном, грађанскоправном и саморегулаторном (у дијелу функционисања медија).

Као што је већ речено, нужно је преиспитати одлуку о декриминализацији клевете и сагледати могућност поновног инкриминисања уз прецизније и шире постављене основе за искључење противправности. Уколико прихватимо да је право на достојанство и поштовање личности основно људско право, нужна је и заштита овог права од стране државе.

У дијелу основа за искључење противправности сматрамо да исте треба проширити и основом “оправданог интереса”, којим би било омогућено залажење у зону извршења кривичних дјела клевете и увреде када за то постоји друштвени интерес, а ради се о темама интересантним за развој демократског друштва, правне државе и борбе против организованог криминала и корупције.

Грађанскоправна заштита права на достојанство и поштовање личности подразумијева усаглашеност са међународним стандардима, нарочито конвенцијским правом Европског суда за људска права. Као што је то случај са појединим европским земљама неопходно је донијети Грађански закон о заштити од клевете³⁹. То подразумијева и другачији основ за утврђивање неимовинске штете као последице повреде права на достојанство и поштовање личности. Дакле, неимовинску штету треба

³⁸ О томе вид. И. Бојанић: Казнена дјела против части и угледа *de lege lata* и могуће промјене *de lege ferenda*, Хрватски летопис за казнено право и праксу (Загреб), вол. 17, број 2/2010, стр. 625-640.

³⁹ Један од предлагача овог концепта у Црној Гори је и Црногорски Хелсиншки Комитет.

дефинисати као повреду права личности, а напустити превазидјени концепт “физичких болова”, “душевних болова”, “претрпљеног страха” и слично.

Надаље, нужно је у дијелу надокнаде нематеријалне штете настале услед поврде права личности установити као обавезну, а не као факултативну могућност што је сада предвиђено у члану 206 Закона о облигационим односима, објаву пресуде којом је утврђена повреда части и угледа, а учињена је путем медија.

У дијелу понашања медија, сматрамо да је саморегулација најдемократскији систем за заштиту права на достојанство и поштовање личности, а да кривичноправни и грађанскоправни систем заштите треба да буду супсидијарни. У том смислу, намеће се као нужност реформа саморегулаторних нормативних аката којим се уређују права и обавезе посланика јавне ријечи и медијских кућа, као и материјани и процесни оквир за кажњавање повреда права личности.

Summary

Violation of freedoms of expression and information are associated primarily with the media, which play an important role in forming the consciousness of democratic pluralism as values of contemporary society. Latest amendments to the Criminal legislation of Montenegro have decriminalized defamation and offence, providing greater freedom of media and other public entities as well as a greater degree of disseminating the information without fear from criminal responsibility. This does not exclude liability for any damage caused by violation of human dignity, personal honor and reputation, which is provided in a civil litigation.

This paper examines the legal and practical balance between these rights in the legal system of Montenegro, as compared to European standards, primarily the jurisprudence of European Court of Human Rights. The fine line between the right to information and protection of honor and reputation hereafter would be analyzed, as well as the necessary subtlety in regulation of these rights and constant compliance with the European Convention on Human Rights implementation.

Doc. Ivana Jelić, LL.D.,
Assistant Professor,
Faculty of Law, University of
Montenegro

Milorad Marković, LL.B.,
Junior Teaching Associate,
Faculty of Law, University of
Montenegro

Personal Honor and Reputation as a Ground for Restricting the Freedom of Information, with reference to the Jurisprudence of the European Court of Human Rights and the Montenegrin Legal Order

The Constitution of Montenegro guarantees human dignity, respect of one's privacy and family life, and freedom of expression. It also guarantees the respect of human personality and dignity in criminal or other proceedings, in case of detention or restriction of freedom of movement and in the course of serving a sentence. These rights are also guaranteed by the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, which is an integral part of the Montenegrin legal order. Another source of law in Montenegro is the jurisprudence of the European Court of Human Rights, abounding with these human rights and freedoms.

The violations of freedoms of expression and public information are primarily associated with the media, which play an important role in raising awareness about the democratic pluralism as a core value of the contemporary society. The latest amendments and supplements to the criminal legislation of Montenegro have decriminalized defamation and insult (offensive speech), thus providing the media and other public entities more freedom in disseminating information of public concern without fear of being subject to criminal liability. Yet, this does not exclude the civil liability for any damage caused by a violation of human dignity, personal honor and reputation, which is subject to litigation in a civil court of law.

In this paper, the authors examine the balance between the normative framework and the practical application of these rights in the legal system of Montenegro, as compared to the European standards, primarily the jurisprudence of the European Court of Human Rights. In particular, the authors point to the fine line between the right to information and the protection of honor and reputation, which calls for due diligence and subtlety in regulating of these rights and enduring the constant compliance with the European Convention on Human Rights in terms of their implementation.

Key words: *freedom of information, honor, reputation, European standards, Montenegrin legal order.*